واکاوی ویژگی هنرمندان و آثار به فروش‌رفته در پانزدهمین دوره حراج تهران

سیده معصومه سجادی[۱*]

۱. کارشناسی ارشد نقاشی، دانشکده هنرهای تجسمی، دانشکدگان هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
[تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۷/۱۰، تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۲/۰۸/۱۵]

چکیده

حراج تهران از مهم‌ترین رویدادهای مرتبط با اقتصاد هنر ایران است. در این پژوهش جهت دست‌یابی به الگویی مناسب و کاربردی برای هنرمندان و سرمایه‌گذاران هنری، ویژگی‌های آثار و هنرمندانی که آثارشان در پانزدهمین دوره حراج تهران فروش‌رفته مورد واکاوی قرار گرفتند. این پژوهش بر اساس هدف، از نوع آماری-کاربردی بوده و به جهت روش انجام و تجزیه و تحلیل از نوع کمی است. با طبقه‌بندی داده‌ها که شامل ۷۲ اثر از ٥٦ هنرمند بود، ۱۰ عامل اصلی بررسی شدند. این عوامل شامل سن، در قید حیات بودن، امضاء هنرمند، ابعاد، شکل، مواد، زمینه، سال تولید و سابقه پیشین اثر و قیمت فروش آن بر اساس تخمین برگزارکنندگان حراج است. نتیجه آن‌که اکثریت هنرمندان حراج تهران پیشکسوت‌اند و از میان ۵۶ هنرمند، ۲۹ نفر در قید حیات‌اند و ۲۷ نفر فوت کرده‌اند. طبق آمار، ۳۹ اثر از ۷۲ اثر دارای سابقه پیشین حضور در حراجی‌های معتبر را داشته‌اند و یا در کتب معتبر به چاپ رسیده‌اند. ابعاد ایده‌آل آثار ۵۰ الی ۲۰۰ سانتی‌متر است و زمینه کاری غالب، بوم‌های پارچه‌ای و مستطیلی است. آثار رنگ‌وروغن و مواد ترکیبی بیشترین تعداد را دارند و آثار چند لته محدودند. هم‌چنین تمامی آثار دارای امضا هستند و ۷۸٪ آثار در محدودهٔ قیمت تخمین زده‌شده از سمت حراج تهران و ۲۲٪ باقیمانده آن‌ها بالاتر از قیمت تخمین حراج فروخته شده‌اند.

واژه‌های کلیدی

حراج تهران، ویژگی هنرمندان، ویژگی آثار هنری، حراج پانزدهم، اقتصاد هنر.

*نویسندهٔ مسوول، ایمیل: masoomesajadi@ut.ac.ir، تلفن: ۰۹۱۰۱۴۶۱۴۲۲.

[Downloaded from art-studies.ir on 2026-11-22]

مقدمه و بیان مساله

اقتصاد هنر و درآمدزایی برای هنرمندان عرصه هنرهای تجسمی یکی از دغدغه‌های بزرگ به‌شمار می‌رود. هنر در دنیای جدید، بخشی از گردش مالی کشورهاست، به‌خصوص کشورهای پیشرفته بخش مهمی از درآمدهای دولتی بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته از طریق اقتصاد هنر تأمین می‌شود. گالری‌های هنری و مجموعه‌داران نیز در گردش‌های مالی کشورهای پیشرفته تاثیر محسوسی دارند. «شاخص‌های اقتصادی و مولفه‌های مدیریتی که در علم اقتصاد و فرهنگ نهفته اگرچه به ظاهر با روح خالق و فعال اثر هنری هم‌گون نیست، در باطن ابزاری است که هنر و هنرمند را به سمت زایش اقتصادی در عرصه فعالیت هنری می‌کشاند» (هوشیارگر، ۱۳۸: ۱۰۶). در بالاترین سطح، بازار بین‌المللی هنر وجود دارد که حراجی‌ها بازیگران اصلی آن هستند. تعداد محدودی از خریداران (مجموعه‌داران ثروت‌مند، موزه‌ها یا موسسات خصوصی) وارد بازار می‌شوند (فردرو، ۱۳۸۶: ۱۴۰).

در سال‌های اخیر شاخه آسیایی حراجی کریستیز در دوبی به طور مستمر پذیرای نقاشان پرآوازهٔ ایرانی بوده‌است. سرمایه‌گذاران عرب به‌عنوان مشتریان آثار هنری، اغلب به دنبال نقاشی‌خط‌های ایرانی هستند. در این میان حراجی تهران با برگزاری سالانه و با ثبت رکوردهایی درخور توجه در حال بدل شدن به بنگاهی مهم در سطح منطقه است. دانتو[1] بر این باور است که عالم فعالیت هنری، بازیکنان و بازی‌گردانان ویژه خود را دارد. در دنیای هنر و به‌ویژه هنرهای تجسمی معادلات ارزش‌گذاری کاملا متفاوت است و به عقیدهٔ دانتو مجموعه برهم‌کنش بازیکنان و بازی‌گردانان عامل تعیین‌کننده در این عرصه است. علاوه بر ارزش‌های بصری، مفهوم اثر و دیگر فاکتورهای موجود، در روش‌های مختلف قیمت‌گذاری، عواملِ غیرقابل پیش‌بینی‌ای هم وجود دارند. همین نکته باعث شده‌است که کارشناسان و نهادهای قیمت‌گذاری به صورت اختصاصی و ویژه در جوامع پیشرفته هنری شکل بگیرند (دانتو، ۱۳۹۳: ۴۸). هنرمند، گالری‌دار، دلال هنری، خریداران شخصی، مجموعه‌دار و در بخش نهادهای هنری، فرهنگسرا، موزه و در نهایت حراجی‌های معتبر از جمله عوامل دنیای هنر هستند و هر کالایی که ارزش قیمت‌گذاری داشته باشد، همواره تحت تأثیر عواملی مختلف، فراز و نشیب قیمت دارد (دیکی، ۱۳۹۲: ۱۰۳). با اِعمال رویکردی اقتصادی و با توجه به قیمت‌های بالای چکش‌خورده در حراجی تهران و به تبعیت آن، موج خبری و انگیزه‌هایی که در داخل کشور برای سرمایه‌گذاری در این حیطه ایجاد می‌شود، بررسی تأثیرات اقتصادی و اجتماعی این اتفاق به‌ویژه در سال‌های اخیر، اهمیت یافته‌است.

آخرین نقد پرهیاهو در مورد حراج تهران به گفت‌وگوی مسعود فراستی[2] در بخشی از برنامهٔ تلویزیونی «هفت» بازمی‌گردد که در سایت پیش‌خوان منتشر شده‌است: «در خبرهای مربوط به پانزدهمین حراج تهران، روی مجموع فروش این دوره از حراج، یعنی مبلغ ۱۵۸ میلیارد و ۸۹۰ میلیون تومان، مانور زیادی داده شد. برخی این مبلغ را به معنای شکوفایی بازار هنرهای تجسمی عنوان کردند و آن را به فال نیک گرفتند، در حالی‌که امروزه دست‌اندرکاران صندوق اعتباری هنر که به‌نحوی به کمیته امداد هنرمندان فقیر تبدیل شده‌است، می‌توانند آمار هنرمندان عرصه هنرهای تجسمی را که برای برخورداری از کمک‌های این صندوق صف کشیده‌اند، اعلام کنند». مسعود فراستی که هنرهای تجسمی را در دانشگاه پاریس خوانده‌است، خواستار توقف حراج تهران شد و گفت: «یک‌جا باید گفته می‌شد که این مسخره‌بازی بس است، این نه برای ما و شرایط ماست و نه این آثار، هنری هستند» (URL1).

از سوی دیگر هنرمندان برجسته دیگری در مورد حراج تهران نظراتی کاملاً متفاوت داشته و آن را بخش ضروری و امیدبخش عرصهٔ هنرهای تجسمی در سال‌های اخیر دانسته‌اند. بر طبق مصاحبهٔ منتشرشده در سایت خبری ایران آرت، حسین محجوبی[3]، هنرمند پیشکسوت عرصه نقاشی، حراج تهران را اتفاق مثبتی در راستای توجه به هنر معاصر و چهره‌های داخلی خواند و در این‌باره گفت: «تنوع آثار در هشتمین دوره از حراج تهران در کنار کاهش قیمت فروش آثار سبب شد که مجموع فروش این حراج بالاتر برود و گستره عظیم‌تری از مخاطبان را شامل شود، به همین خاطر فکر می‌کنم که این رویداد هر روز به سمت‌وسوی بهتری در حرکت است». طاهر شیخ‌الحکمایی[4] نیز گفت: «طی چند سال اخیر که حراج

[Downloaded from art-studies.ir on 2026-11-22]

تهران فعالیت خود را آغاز کرده، جنب‌وجوش قابل توجه و مفیدی بین هنرمندان شکل گرفته که سبب شده آثار به فروش برسند و اتفاقات مثبتی در حوزه اقتصاد هنر رخ دهد. از نظر من حراج تهران حرکتی رو به جلو و مثبت است زیرا سبب ایجاد فضایی مناسب برای فروش آثار هنرمندان و آشنایی این گروه با مجموعه‌داران و بخش‌های متنوع شده است» (URL2).

آیدین آغداشلو[۵] می‌گوید: «شرکت آثار ایرانی در حراجی‌ها و فروش‌شان نوعی از الگو را به‌وجود می‌آورد که به‌واسطهٔ آن هنرمندان جوان کارشان را با آن‌ها تنظیم می‌کنند ولی این نیز فقط مختص حراجی‌ها نیست. در بی‌ینال‌ها[۶]، نمایشگاه‌ها و گالری‌ها که آثار هنری به فروش می‌رسد این اتفاق می‌افتد». هم‌چنین علیرضا سمیع آذر[۷]، مدیر حراج تهران، افزوده است: «حراج جای کشف هنرمند نیست، بلکه کشف هنرمند باید در گالری‌ها صورت پذیرد. حراج در واقع در نقطه نهایی معرفی هنرمند قرار دارد نه آغاز آن. برخی چهره‌های جوان که دوست دارند میان‌بر بزنند و کارشان را با حراج شروع کنند، باید بدانند که این روشی معکوس است که در عمل جواب نمی‌دهد» (ابراهیمی، ۱۳۹۴: ۱۳۱). حراجی‌ها علاوه بر اعتباربخشی به کیفیت یک اثر هنری، از لحاظ اعتبار اثر هنری جهت قیمت خرید نیز می‌توانند به مشتری اثر هنری که ممکن است هیچ اطلاعی از هنر نداشته باشد اطمینان ببخشند. یک حراج فقط فرصتی برای فروش آثار و در خدمت هنرمندان و گالری‌داران نیست، بلکه با ایجاد شرایط مطلوب برای خرید آثار، در خدمت خریداران نیز هست.

با توجه به نظرات گوناگون مطرح‌شده می‌توان گفت اگرچه در قیمت‌گذاری حراج تهران و انحصاری بودن هنرمندان، ابهاماتی مطرح است که باید مورد بررسی قرار گیرند، وجود حراج تهران در مجموع مورد قبول اکثریت جامعه هنری است. حراج تهران در واقع یکی از اصلی‌ترین فرصت‌ها و بازارهای هنر تجسمی محسوب می‌شود. در نتیجه ضرورت واکاوی آمار حراج تهران و ویژگی‌های آثار و هنرمندان در اهداف این پژوهش محرز شناخته‌شده و به آن پرداخته می‌شود. این ویژگی‌ها شامل عوامل وابسته به شخص هنرمند از جمله سن، در قید حیات بودن و امضاء هنرمند است. هم‌چنین عواملی مربوط به اثر هنری از جمله سال تولید اثر، سابقه حضور در حراجی‌ها، ابعاد، جنس زمینه، مواد و ابزاری که اثر هنری با آن درست‌شده است و شکل کادر بوم نیز مدنظر قرارگرفته‌اند. این پژوهش در راستای یافتن ویژگی‌های مشترک آثار و هنرمندان حاضر در حراج تهران به‌منظور راهنمایی دانشجویان و سایر هنرمندان جهت شرکت در این حراج و یافتن سلیقهٔ صاحبان حراج و سرمایه‌داران صورت گرفته است.

پیشینه تحقیق

بااین‌که سال‌های زیادی از برگزاری حراج تهران در ایران نمی‌گذرد، با توجه به اهمیت و بحث‌برانگیزی این حراج و اهمیت مساله اقتصاد هنر، متخصصان هنری از جمله دانشجویان و اساتید به بررسی جنبه‌های متفاوت حراج تهران پرداخته‌اند. در ذیل به‌صورت خلاصه بخشی از تحقیقات انجام‌شده بیان می‌شوند.

۱. پایان‌نامه کارشناسی ارشد اقتصاد هنر با عنوان «سازوکار قیمت‌گذاری آثار هنری: مطالعه گروه مرجع قیمت در حراجی تهران» در تابستان ۱۳۹۴ توسط محمدجواد محمدی به راهنمایی محمدرضا مریدی و مشاوره محمد رضایی در دانشگاه بین‌المللی امام رضا (ع)، دانشکده هنر و معماری اسلامی (گروه هنر) نگاشته شده‌است. در این پایان‌نامه لزوم تعیین گروه مرجع قیمت‌گذاری در حراج تهران برای رجوع به این نهاد در جهت تخمین قیمت‌ها بیان شده‌است. در بررسی‌های این پژوهش مشخص شد که دو دسته عوامل بر قیمت‌گذاری آثار هنری تأثیر زیادی دارند. عوامل مربوط به خود هنرمند مثل سن، در قید حیات بودن یا نبودن، سابقه هنری، حضور در دوره‌های حراجی و عواملی که مربوط به اثر هنرمند هستند مثل امید به ماندگاری اثر، اثرگذاری و جریان‌سازی، ارزش‌های زیبایی‌شناختی، ابداع و نوآوری در فرم و محتوا و خصوصیات کالبدی اثر از جمله سایز، رنگ و فرم. در مدلسازی قیمت‌گذاری که به روش هدانیک صورت گرفت مشخص شد: عواملی که مربوط به هنرمند هستند تأثیر قابل توجهی نسبت به عوامل مربوط به اثر هنرمند بر قیمت آثار دارند، زیرا متغیرهای زیبایی‌شناختی از مدل خارج شدند و متغیرهای بیرونی و مربوط به هنرمند نقش

[Downloaded from art-studies.ir on 2026-11-22]

اساسی را ایفا کردند.

۲.پایان‌نامه کارشناسی ارشد اقتصاد هنر با عنوان «ویژگی‌های صوری و محتوایی مؤثر بر فروش آثار نقاشان ایرانی در حراج‌های بین‌المللی و تاثیر آن بر حراج تهران» در تابستان ۱۳۹٤ توسط شراره جنگجو به راهنمایی مهدی صحراگرد در دانشگاه بین‌المللی امام رضا (ع)، دانشکده هنر و معماری اسلامی (گروه هنر) نگاشته شده‌است. در این پایان‌نامه، پژوهشگر با بررسی آثار مورد توجه در سه دورهٔ اول حراج تهران نشان می‌دهد که اکثر آثار از لحاظ فرمی و محتوایی ویژگی‌های نسبتاً یکسان و مشترکی دارند. توجه روزافزون هنرمندان ایرانی به استفاده از فرم‌های کالیگرافی یا همان نقاشی خط، بازنمایی زنان چادرپوش و بهره‌گیری بیش از حد از عناصر و نشانه‌های سنتی مربوط به فرهنگ ایرانی-اسلامی در آثارشان در جهت جلب توجه مخاطب غربی و بالا بردن احتمال فروش اثر صورت میگیرد. با ردگیری این مشخصه‌ها چنین برمی‌آید که استفاده مکرر از این کدهای آشنا به عاملی تعیین‌کننده در فروش آثار تبدیل شده‌است.

۳.پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته نقاشی با عنوان «بررسی و ارایه شاخص‌های ارزش‌گذاری آثار نقاشی» در تیرماه سال ۱۳۹٦ توسط آزاده سادات اکثیرمنفرد به راهنمایی محمدکاظم حسنوند و مشاوره تکتم فرمانفرمائی در دانشگاه تربیت مدرس دانشکده هنر و معماری نگاشته شده‌است. این پژوهش تلاش کرده عوامل تأثیرگذار بر ارزش‌گذاری آثار نقاشی را در ارتباط با حراج تهران مورد مطالعه قرار دهد. هدف از این طرح به‌دست آوردن شاخص‌های ارزش‌گذاری آثار نقاشی در این حراج است. به این جهت عوامل به دو دسته عوامل درونی و عوامل بیرونی خلق اثر هنری تقسیم شده‌اند. این پژوهش با به‌کارگیری جامعه آماری تحقیق شامل مدیران فرهنگی، کارشناسان و پژوهشگران اقتصاد هنر، نقاشان، کیوریتورها[۸]، مجموعه‌داران، منتقدان و نویسندگان هنر هستند و در این تحقیق تعداد آن‌ها ۳۸۵ نفر است. پس از جمع‌آوری اطلاعات از طریق پرسش‌نامه از طریق نرم‌افزار آماری داده‌ها تجزیه و تحلیل شده‌اند. در نتیجه این تحقیق عوامل مؤثر بر قیمت‌گذاری آثار به ترتیب اولویت بیان‌شده‌اند. مصاحبه‌های انجام‌شده نشان می‌دهند که عوامل بیرونی نقش مهم‌تری را ایفا کرده‌اند.

٤.مقاله علمی-پژوهشی «بررسی عوامل موثر بر مصرف کالاهای فرهنگی (مطالعه موردی: خرید آثار نقاشی معاصر ایران)» توسط سپیده سیدموسوی به راهنمایی بهنام زنگی، چاپ‌شده در مجله جلوه هنر، دوره جدید، سال۱۱، شماره ٤، زمستان ۱۳۹۸، شماره پیاپی: ۲۵، صفحات ۳۷-٤٦. در این مقاله بیان می‌شود که خرید آثار نقاشی، ناشی از درك زیبایی‌شناختی است که به فرم، سبك و تکنیك اثر و نیز به دانش و فرهنگ بصری، بستگی دارد. زمانی که از فرهنگ و سرمایه فرهنگی سخن رانده می‌شود، مصرف فرهنگی مد نظر است که با توجه به نیازهای فرهنگی به‌وجود می‌آید؛ به گفتهٔ پی‌یر بوردیو، این نیازها محصول محیط و پرورش افرادند و با میزان آموزش و تحصیلات رابطه مستقیم داشته و برخلاف نیازهای اولیه-که غریزی‌اند-به‌طور اکتسابی ایجاد می‌شوند. هدف این تحقیق، بررسی عوامل موثر بر خرید آثار نقاشی معاصر ایران بوده که مبین نوعی مصرف فرهنگی است. عوامل دیگری که در این مقاله مورد بررسی قرار گرفته، عبارتند از: سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی و فردی. بر اساس نتایج به‌دست آمده، عوامل ساختاری (ساخت اجتماعی) تاثیرگذارترین عامل خرید و مصرف آثار نقاشی معاصر است. هم‌چنین، عامل سرمایه اجتماعی شدیدا غرق یك رابطه دوسویه با عامل فرهنگی است. عامل فرهنگی نیز از عامل ساخت اجتماعی، عامل اقتصادی و سرمایه اجتماعی متاثر است. بنابراین، جمعی از عوامل در هم تنیده ساختاری، سیاست‌گذاری و حاکمیتی، مصرف کالاهای هنری به‌ویژه نقاشی را تحت‌تاثیر قرار می‌دهند.

۵.مقاله علمی-پژوهشی «بررسی رابطه میان ویژگی‌های هنرمندان حاضر در حراج تهران با قیمت آثار ایشان در این رویداد (در خلال سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۷)» توسط شریف رضوی به راهنمایی فاطمه براتلو و عطاالله ابطحی، چاپ‌شده در مجله مدیریت فرهنگی، شماره ٤۸، زمستان ۱۳۹۸، صفحات ۷۷ الی ۹۵. در این مقاله، جامعه آماری شامل ۸۳۷ اثر فروخته‌شده در ۹ دوره حراج تهران از ۲۷۰ هنرمند است که با گردآوری و دسته‌بندی داده‌ها از سایت حراج تهران و استفاده از نظریات دانتو و دیکی به‌عنوان مبنای نظری، تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیات در دو سطح توصیفی و استنباطی پژوهش با نرم‌افزار

[Downloaded from art-studies.ir on 2026-11-22]

SPSS21 بررسی شدند. ناهمگن بودن داده‌های مربوط به آثار فروش و چولگی شدید به سمت راست نشان داد که بخش اعظم عواید حراج تهران نصیب تعداد کمی از هنرمندان حاضر می‌شود. هم‌چنین ناهم‌خوانی قیمت فروش آثار با نرخ تخمین بیان‌گر آن بود که عوامل فرازیبائی‌شناسانه در قیمت فروش آثار تأثیر دارد. از سوی دیگر، متغیرهای مربوط به خصوصیات هنرمند (سن، در قید حیات بودن یا نبودن)، مِدیای اثر و تعداد ادوار حضور در حراج تهران ارتباط معناداری با قیمت آثار داشتند. حراج تهران در بازاری انحصاری و با استفاده از بخش کوچکی از هنرمندان بر نرخ آثار در بازارِ هنر ایران تأثیرگذار است. این رویداد از یک‌سو به افزایش مبادلات در اقتصاد هنر ایران کمک نموده و از سوی دیگر باعث افزایش انحصار در این بازار شده است.

بااین‌که تمامی تحقیقات صورت گرفته بسیار کاربردی و قابل توجه بوده‌اند اما اکنون از زمان آخرین بررسی حراج تهران ٦ دوره و حدود ٤ سال می‌گذرد و هم‌چنین با توجه به افزایش قابل توجه فروش آثار از حدود ٣٤ میلیارد تومان در سال ۹۷ به بیش از ۱۵۸ میلیارد تومان در سال ۱۴۰۰ بررسی آمار جدید فروش ضروری است. باید ذکر کرد که بااین‌که آخرین دورهی برگزارشده حراج تهران پیش از تدوین این مقاله دورهٔ شانزدهم است، لیکن با در نظر گرفتن بالاترین میزان فروش، در این تحقیق به بررسی ویژگی‌های هنرمندان و آثار راه‌یافته در دورهٔ پانزدهم حراج تهران که در دی‌ماه ۱۴۰۰ برگزار شد، می‌پردازیم. نکتهٔ دیگر آن‌که مجسمه‌های حاضر در این دورهٔ حراج تهران جزو بررسی‌های انجام‌شدهٔ این پژوهش نیست.

روش تحقیق

این پژوهش بر اساس هدف از نوع آماری و کاربردی بوده و به جهت ماهیت و روش از نوع کمّی است. در راستای یافتن ویژگی‌های مشترک هنرمندان و آثار راه‌یافته به پانزدهمین دورهٔ حراج تهران، ابتدا داده‌های این دوره از سایت حراج تهران (URL3) اخذشده و سپس در فایل اکسلی که در ضمیمه پژوهش پیوست گشته، جمع‌آوری و طبقه‌بندی شده‌است. با بررسی مشخصات شرکت‌کنندگان و آثار هنری در هر دسته‌بندی، می‌توان ویژگی‌های مشترک و مهمی را در آن‌ها یافت که می‌تواند جهت ایجاد مسیری معین برای هنرمندان راه‌گشا باشد. حراج تهران در دورهٔ پانزدهم پذیرای ۸۰ اثر هنری بوده‌است که به‌جز هشت اثر مجسمه، مابقی ۷۲ اثر آن و ٥٦ هنرمند صاحب این آثار در این پژوهش مدنظر قرار گرفته‌اند. در ادامه به بررسی هر یک از ویژگی‌ها پرداخته می‌شود. این ویژگی‌ها شامل سن هنرمندانی است که آثار آن‌ها به حراج پانزدهم راه یافته‌است و در قید حیات بودن یا نبودن ایشان می‌شود. هم‌چنین وجود یا عدم وجود امضاء هنرمند در روی اثر، ابعاد اثر راه‌یافته به حراج تهران، شکل یا قالبی که اثر بر روی آن کار شده‌است، مواد و متریال مورد استفاده در اثر هنری (رنگ‌وروغن، اکرلیک، آبرنگ و...) و زمینهٔ اثر (بوم‌های پارچه‌ای، چوبی، فلزی یا سایر مواد) مورد توجه قرار گرفته‌اند. سال تولید اثر و سابقه پیشین اثر در حضور در سایر حراجی‌ها، مجموعه‌های شخصی یا چاپ شدن تصویر اثر در کتب یا مجلات بر اساس سابقه ثبت شده در سایت حراج تهران عوامل دیگری هستند که در این پژوهش مورد واکاوی قرار گرفته‌اند. آخرین عامل نیز قیمت فروش آثار بر اساس تخمین برگزارکنندگان حراج تهران است که با تقسیم‌بندی آثار به سه گروه فروش زیر قیمت تخمین، فروش در قیمت مورد تخمین و فروش بالاتر از قیمت تخمین، میزان دقت عوامل قیمت‌گذاری حراج تهران و اطمینان سرمایه‌گذاران به این حراج مورد بررسی قرار گرفته‌است. آمار بررسی‌ها و نتیجه آن‌ها در ادامهٔ پژوهش قابل‌مشاهده است.

معرفی حراج تهران

در سال‌های اخیر حراج تهران به‌عنوان بزرگ‌ترین رویداد هنری در ایران مورد توجه بسیاری از هنرمندان و هم‌چنین سرمایه‌گذاران قرار گرفته‌است. طبق گزارش سایت مگزین آرت لند[۹]، اگرچه سابقهٔ حراجی‌ها در دنیا به سال‌های ماقبل میلاد برمی‌گردد، در قرن هجدهم اولین خانه حراج هنری استکهلم[۱۰]، آغاز به فعالیت تجاری کرد (URL5) و سپس در قرن نوزدهم و بیستم میلادی حراجی‌ها تقویت شدند و رونق گرفتند. در منطقهٔ غرب آسیا حراج‌های شامل قیمت‌گذاری و فروش آثار هنری از حراج کریستیز[۱۱] در دبی نشات گرفته‌اند که در سال ۲۰۰۶م (۱۳۸۴ه.ش) کار خود را آغاز کرده و هم‌چنان نیز از حراج‌های معتبر

[Downloaded from art-studies.ir on 2026-11-22]

جدول ۱. فراوانی سنین هنرمندان در پانزدهمین دوره حراج تهران (نگارنده).

بازه سال تولد هنرمندان (ه.ش)	تعداد هنرمندان (نفر)	درصد فراوانی
۱۲۹۶ الی ۱۳۰۵	۱۰	٪ ۱۷/۸
۱۳۰۶ الی ۱۳۱۵	۱۶	٪۲۸/۵
۱۳۱۶ الی ۱۳۲۵	۱۷	٪ ۳۰/۳
۱۳۲۶ الی ۱۳۳۵	۱۱	٪۱۹/۶
۱۳۳۶ الی ۱۳۴۶	۲	٪۳/۵

به‌شمار می‌رود. حراج تهران نیز پس از چند سال حضور هنرمندان ایرانی در حراج کریستیز دبی، فعالیت خود را به‌صورت مستقل از سال ۱۳۹۱ در ایران شروع کرده و نهادی مستقل و خصوصی است که به‌صورت سالانه یا دو بار در سال، در تهران برگزار می‌شود. بر اساس آمار سایت رسمی حراج تهران، این مجموعه بازار اصلی فروش آثار هنرهای تجسمی هم‌چون نقاشی، مجسمه، نقاشی‌خط و عکس است. این نهاد بزرگ‌ترین مرکز خریدوفروش اثر هنری در ایران است(ULR3). تا زمان انجام این تحقیق شانزده دوره حراج تهران برگزار شده‌است.

۱. سن هنرمند

برای بررسی این شاخص، از دسته‌بندی سن هنرمندان در پنج دسته استفاده شده‌است. از آن‌جایی که هنرمندان حاضر در این دوره متولد بین سال‌های ۱۲۹۶ الی ۱۳۴۶ بوده‌اند، فراوانی سنین طبق جدول ۱ بررسی و نمودار فراوانی نیز در شکل ۱ آورده شده‌است. تعداد کل هنرمندان ۵۶ نفر است.

مشاهده می‌شود که حراج تهران و سرمایه‌گذاران اطمینان بیشتری به آثار هنرمندان در رده سنی بالا دارند و متولدین بین سال‌های ۱۲۰۶ تا ۱۳۲۵ با مجموع تعداد ۴۳ نفر از میان ۵۶ نفر، بیش از ۷۵ درصد هنرمندان دورهٔ پانزدهم حراج تهران را تشکیل می‌دهند. هم‌چنین جوان‌ترین هنرمند حاضر در دورهٔ پانزدهم بیش از ۵۰ سال سن داشته‌است که این امر با آرمان‌های حراج تهران در خصوص پیدا کردن چهره‌ها و استعدادهای جوان تا حد زیادی منافات دارد.

۲. در قید حیات بودن یا نبودن هنرمند

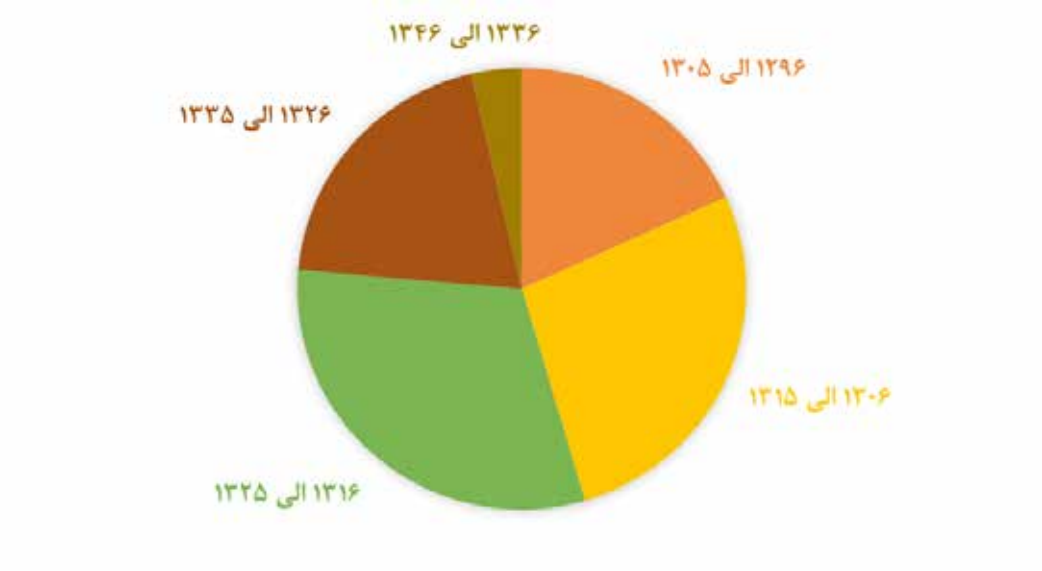
از میان ۵۶ هنرمندی که آثار آن‌ها در دورهٔ پانزدهم بود ۲۹ نفر در قید حیات و ۲۷ نفر فوت شده‌اند و از میان ۲۷ اثر حاضر در حراج، ۳۴ اثر متعلق به هنرمندان در قید حیات با مجموع فروش ۴۹ میلیارد و ۱۴۰ میلیون تومان و ۳۸ اثر متعلق به هنرمندان فوت شده با مجموع فروش ۸۶ میلیارد و ۹۰ میلیون تومان است. در جدول ۲ و نمودار شکل ۲ خلاصهٔ ارزیابی‌ها آورده شده‌است.

میانگین فروش هر اثر برای هنرمندان فوت‌شده حدود یک‌ونیم برابر میانگین فروش آثار هنرمندان در قید حیات است. این مساله فرضیهٔ افزایش قیمت آثار هنرمندان پس از فوت ایشان به دلیل کم شدن عرضه اثر در بازار هنر را تصدیق می‌کند.

۳. امضاء هنرمند بر روی اثر

از موارد قابل‌توجه و جالب این حراج آن بود که تمام ۷۲ اثر آن دارای امضاء هنرمند در روی اثر یا پشت اثر بودند. این نکته نشان‌دهندهٔ اهمیت امضاء هنرمند برای تشخیص هویت وی و اطمینان خاطر سرمایه‌گذاران است.

[Downloaded from art-studies.ir on 2026-11-22]

شکل ۱. نمودار سنی هنرمندان حاضر در دوره پانزدهم حراج تهران (نگارنده).

٤. ابعاد اثر

جهت به دست آوردن الگویی کارآمدتر ابعاد آثار در شش گروه طبقه‌بندی‌شده‌اند که فراوانی آثار بر اساس در نظر گرفتن بزرگ‌ترین ضلع هر اثر طبق جدول ۳ و شکل ۳ قابل مشاهده است.

همان‌طور که مشخص است بیش از ۷۵٪ آثار ابعادی بین ۵۰ الی ۲۰۰ سانتی‌متر داشته‌اند که نشان‌دهندهٔ علاقهٔ سرمایه‌گذاران و عوامل حراج تهران به این ابعاد است. این امر می‌تواند به عواملی هم‌چون سختی حمل‌ونقل آثار با ابعاد بزرگ‌تر از ۲۰۰ سانتی‌متر یا کم بودن جلوهٔ آثار زیر ۵۰ سانتی‌متر و کمتر دیده شدن آثار در محیط‌های غیر نمایشگاهی نیز مرتبط باشد.

٥. شکل و یا قالب اثر

در آثار دورهٔ پانزدهم حراج تهران از میان ۷۲ اثر، ٦١ اثر با کادر مستطیل اکثریت غالب آثار حاضر را تشکیل می‌دادند و ۱۱ اثر با کادر مربعی نیز در این حراج به فروش رسیدند. کادرهای نامنظم، دایره، مثلث و سایر اشکال، در این دوره حضور نداشته‌اند. در مجموع می‌توان گفت که کادر مستطیلی از استقبال بیشتری در حراج تهران برخوردار است.

٦. مواد مورداستفاده در اثر هنری

با بررسی آثار مشاهده می‌شود که اکثریت آن‌ها با رنگ‌وروغن، سپس تعداد قابل توجهی از آثار توسط ترکیب مواد و بخشی نیز به‌وسیله رنگ اکرلیک کشیده شده‌اند. تعدادی هم اثر با موادی جز این مواد هم‌چون گچ و آینه در این دوره حضور داشتند. در جدول ٤ فراوانی مواد آثار بیان شده‌است.
می‌توان نتیجه گرفت که سرمایه‌گذاران و حراج تهران، آثار ماندگارتر را به آثاری که احتمال از بین رفتن آن‌ها بیشتر است، ترجیح می‌دهند.

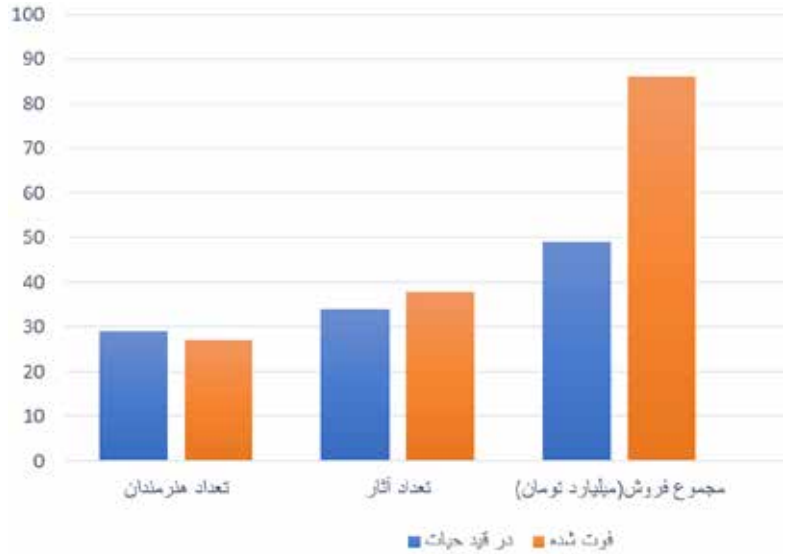
۷. زمینه اثر

از میان ۷۲ اثر حاضر در این دوره، ۵۸ اثر بر روی بوم

جدول ۲. در قید حیات بودن و یا نبودن هنرمندان و میزان فروش آن‌ها در پانزدهمین دوره حراج تهران (نگارنده).

وضعیت حیات هنرمند	تعداد هنرمندان	تعداد اثر	مجموع فروش آثار	میانگین فروش هر اثر
در قید حیات	۲۹	۳۴	۴۹،۱۴۰ میلیون تومان	۱۴۴۵/۲ میلیون تومان
فوت‌شده	۲۷	۳۸	۸۶،۰۹۰ میلیون تومان	۲۲۶۵/۵ میلیون تومان

[Downloaded from art-studies.ir on 2026-11-22]

شکل ۲. در قید حیات بودن و یا نبودن هنرمندان و میزان فروش آثار آن‌ها در پانزدهمین دوره حراج تهران (نگارنده).

پارچه‌ای کارشده‌اند و تنها ۱۴ اثر بر روی چوب، گونی یا فیبر کشیده شده‌اند. این رقم می‌تواند نشان‌دهندهٔ سلیقهٔ برگزارکنندگان حراج تهران نیز باشد. هم‌چنین نکته جالب دیگر آن است که تنها هفت اثر زمینهٔ چند لته داشته‌اند و مابقی ۶۵ اثر با یک زمینه یک‌دست در حراج حاضر شده‌اند.

۸. سال تولید اثر

آثار حاضر در دوره پانزدهم حراج تهران در بین سال‌های ۱۳۳۹ تا ۱۴۰۰ تولیدشده‌اند. این آثار در پژوهش حاضر در سه گروه تقسیم شدند که در جدول ۵ قابل مشاهده است. شاید نکتهٔ محسوس در تمایز بین حضور تعداد آثار از سال‌های متفاوت مابین سال‌های ۶۰ تا ۸۰ باشد که تعداد آثار در این بازه حدود یک‌سوم شده است. تصور نگارنده بر این است که مسائل اجتماعی به‌خصوص جنگ تحمیلی در این بازه زمانی می‌توانسته عاملی برای کم‌کار شدن هنرمندان یا خلق آثاری دور از سلیقهٔ سرمایه‌گذاران حراج تهران شده باشد.

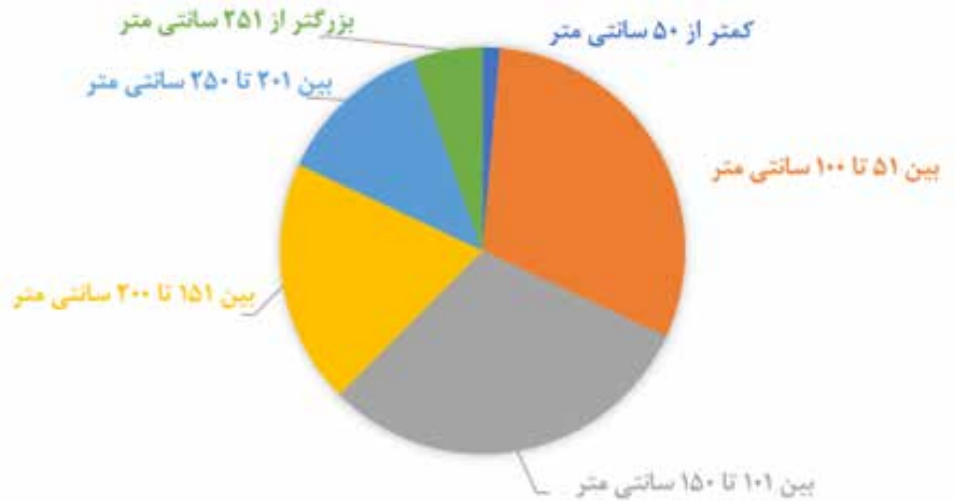
۹. سابقه حضور اثر در حراجی‌ها یا مجموعه‌های معتبر

در دوره پانزدهم حراج تهران، ۳۹ اثر از ۷۲ اثر دارای سابقه پیشین بوده‌اند بدین صورت که ۳۵ اثر سابقه حضور در حراجی‌ها از جمله حراج کریستیز، بونامز، ساتیبز یا دوره‌های پیشین حراج تهران را داشته‌اند و تصویر چهار اثر نیز در کتب و مجلات به چاپ رسیده‌است. آمار بالای ۵۰ درصد برای سوابق قبلی اثر، امری پذیرفته‌شده در حراج تهران به شمار می‌رود زیرا که آثار کم‌سابقه یا هنرمندان ناشناخته در اکثر مواقع به حراج تهران راه نمی‌یابند و حضور در این حراج عموماً درگرو همکاری با گالری‌داران و

جدول ۳. ابعاد آثار حاضر در پانزدهمین دوره حراج تهران (نگارنده).

ابعاد اثر (بزرگ‌ترین ضلع اثر)	فراوانی
کمتر از ۵۰ سانتی‌متر	۱
بین ۵۱ تا ۱۰۰ سانتی‌متر	۲۲
بین ۱۰۱ تا ۱۵۰ سانتی‌متر	۲۲
بین ۱۵۱ تا ۲۰۰ سانتی‌متر	۱۴
بین ۲۰۱ تا ۲۵۰ سانتی‌متر	۹
بزرگ‌تر از ۲۵۱ سانتی‌متر	۴

[Downloaded from art-studies.ir on 2026-11-22]

شکل ۳. نمودار فراوانی ابعاد آثار حاضر در پانزدهمین دوره حراج تهران (نگارنده).

مجموعه‌داران مطرح است.

۰۱. قیمت تخمین و فروش آثار

در روند حراجی‌ها برگزارکنندگان حراج با توجه با شاخص‌های متفاوتی که در نظر می‌گیرند برای آثار قیمت حداقل و حداکثری را در نظر می‌گیرند. هر چند که ممکن است آثار با قیمتی پایین‌تر یا بالاتر از این قیمت‌ها به فروش برود، برای پاسخ به این که آیا حراج تهران در تخمین قیمت‌ها درست عمل می‌کند یا خیر باید بررسی‌های گسترده‌تری صورت پذیرد. در این پژوهش قیمت‌های تخمین زده‌شده و فروش آثار در جدول ٦ طبقه‌بندی‌شده‌اند.

طبق آمار جدول ٦ مشاهده می‌کنیم که ۷۸٪ آثار دوره پانزدهم حراج تهران با قیمتی مابین قیمت تخمین زده‌شده حراج تهران و ۲۲٪ با قیمتی بالاتر به فروش رفته‌اند. این آمار نشان‌دهنده بهبود شرایط تخمین قیمت حراج تهران در این دوره در قیاس با دوره‌های پیشین است. پیش از این هم مجید ملانوروزی ، رئیس اسبق موزه هنرهای معاصر در گفت‌وگو با سایت هنر آنلاین ضمن آن‌که نقدهایی را به حراج تهران وارد دانست، وجود آن را غنیمت شمرده و گفته بود: «در حراج تهران، حدود ۸۰ درصد قیمت‌ها متعارف است ولی ۲۰ درصد آثار باید به‌طور دقیق‌تری قیمت‌گذاری شوند. من فکر می‌کنم حراج تهران را باید با روش درست نقد کرد تا حراج بهتری شود. حراج تهران برای اقتصاد هنر ایران فرصتی پدید آورده که باید غنیمت شمرد. قصد ندارم بگویم که حراج تهران فضای زیبایی‌شناسانه هنر ایران را دگرگون کرد، اما حراج تهران فضای اقتصاد هنر ایران را عوض کرد» (URL4).

نتیجه‌گیری

در این پژوهش با بررسی ۱۰ عامل و ویژگی هنرمندان و آثار آن‌ها در پانزدهمین دوره حراج تهران نتایج زیر به‌دست آمد. اول آن‌که اکثریت هنرمندان حاضر در حراج تهران را هنرمندان پیشکسوت و شناخته‌شده بودند و این امر موجب انحصار نسبی در حراج تهران گشته‌است. هنرمندان حاضر در دورهٔ پانزدهم حراج تهران متولدینی

جدول ٤. فراوانی آثار در پانزدهمین حراج تهران بر پایه جنس و مواد آثار هنری (نگارنده).

نوع رنگ و مواد اثر	تعداد اثر
رنگوروغن	۲۹
ترکیب مواد	۲۵
اکرلیک	۱۳
سایر	۵

[Downloaded from art-studies.ir on 2026-11-22]

جدول ۵. فراوانی آثار حاضر در پانزدهمین دوره حراج تهران بر اساس سال تولید اثر (نگارنده).

سال تولید اثر	تعداد اثر
۱۳۳۹ الی ۱۳۶۰	۳۱
۱۳۶۱ الی ۱۳۸۰	۱۰
۱۳۸۱ الی ۱۴۰۰	۳۱

جدول ٦. وضعیت فروش آثار برحسب قیمت تخمین زده‌شده در پانزدهمین دوره حراج تهران (نگارنده).

فروش آثار برحسب قیمت تخمین زده‌شده حراج	تعداد اثر
کمتر از کمینه (Minimum) حراج	۰
مابین کمینه و بیشینه (Maximum) حراج	۴۴
بیشتر از بیشینه حراج	۲۸

از بین سال‌های ۱۲۹٦ تا ۱۳٤٥ بوده‌اند که از میان ٥٦ هنرمند، ۲۹ نفر در قید حیات‌اند و ۲۷ نفر فوت کرده‌اند. این امر نشان‌دهندهٔ سرمایه‌گذاری حراج تهران بر روی هنرمندان کهن‌سال یا آثار دارای سابقه است. طبق آمار این پژوهش، ۳۹ اثر از ۷۲ اثر دارای سابقه پیشین بوده‌اند بدین صورت که ۳۵ اثر سابقه حضور در حراجی‌ها ازجمله حراج کریستیز، بونامز، ساتیبز یا دوره‌های پیشین حراج تهران را داشته‌اند و تصویر چهار اثر نیز در کتب یا مجلات به چاپ رسیده‌است. البته در مورد سال تولید اثر توسط هنرمند مورد خاصی مورد توجه قرار نگرفته‌است به‌جز آن‌که از دوران جنگ تحمیلی آثار کمتری در حراج وجود دارد. درواقع برای هنرمندان شاخص و برَندشده این‌که آثارشان را سال‌ها قبل کشیده باشند یا سال گذشته، فرقی ایجاد نمی‌کند و قیمت آثار حراج نیز این امر را تائید می‌کند.

شاید تصور این روزهای هنرجویان در دنیای هنر، آثاری متفاوت در ابعادی عجیب یا استفاده از ابزار و زمینه‌های نامتعارف باشد؛ اما اگر قصد هنرمند راه‌یابی به حراج تهران است باید این را بداند که طبق بررسی پرفروش‌ترین دورهٔ این حراج، یعنی حراج پانزدهم، سرمایه‌گذاران ترجیح می‌دهند تا از آثار مطمئن و تا حدی کلاسیک حمایت کنند و از خرید آثار غیر ماندگار یا دارای ابعاد بزرگ پرهیز می‌کنند. ابعاد ایده‌آل در آثار حراج تهران ۵۰ الی ۲۰۰ سانتی‌متر است و زمینهٔ کاری غالب، بوم‌های پارچه‌ای و مستطیلی است. رنگ‌وروغن و مواد ترکیبی روی بوم بیشترین اقبال را در بین آثار راه‌یافته به حراج تهران دارند و تعداد آثار چند لته پذیرفته‌شده بسیار محدود است. نکتهٔ قابل اهمیتی که در تمامی آثار دیده می‌شود، امضای هنرمند است. صد درصد آثار حراج پانزدهم تهران دارای امضای هنرمند در روی اثر و اندک مواردی در پشت اثر هستند. این امر نشان‌دهندهٔ آن است که سرمایه‌گذاران با وجود امضای هنرمند، احساس اطمینان بیشتری جهت خرید اثر هنری دارند و برگزارکنندگان حراج تهران نیز از این موضوع باخبرند. در آخر باید گفت اطمینان از خریدوفروش آثار تنها برای سرمایه‌گذاران نیست، بلکه با توجه به فروش تمامی آثار حراج تهران در دورهٔ پانزدهم، این اطمینان برای هنرمندان نیز به‌دست آمده‌است که آثارشان در محدودهٔ تخمین حراج یا با قیمتی بالاتر از تخمین به فروش می‌رود. آمار پانزدهمین دوره حراج تهران نشان‌دهنده آن است که ۷۸٪ آثار در محدودهٔ قیمت تخمین زده‌شده از سمت حراج و ۲۲٪ آن‌ها بالاتر از قیمت تخمین فروخته شده‌اند و هیچ اثری با قیمتی پایین‌تر از قیمت تخمین حراج تهران مواجه نشده‌است. این امر خود نشان‌دهندهٔ آن است که حراج تهران در اقتصاد هنر ایران دارای جایگاه رهبری بازار شده‌است و سرمایه‌گذاران با توجه به این جایگاه، از قیمت‌های تخمینی حراج تهران نیز، پیروی می‌کنند.

[Downloaded from art-studies.ir on 2026-11-22]

پیشنهاد پژوهش

به محققان پیشنهاد می‌شود بررسی‌های انجام‌شده در این پژوهش را برای دوره‌های دیگر حراج نیز انجام دهند تا نتیجه‌گیری‌ها جامع‌تر باشد. هم‌چنین پیشنهاد می‌شود حراج تهران را با حراجی‌های خارج از ایران نیز تطبیق داده و ویژگی آثار و هنرمندان خارجی نیز مورد واکاوی قرارگیرد. بررسی تحولات اجتماعی و سیاست‌گذاری‌های حوزه اقتصاد و فرهنگ نیز می‌تواند داده‌های ارزش‌مندی را در اختیار هنرمندان و پژوهشگران قرار دهد.

راهکار و پیشنهادها

با توجه به تاثیر مثبت حراج تهران بر افزایش قیمت آثار هنری و رشد اقتصاد هنر کشور، به مسئولان توصیه می‌شود برگزاری حراجی‌های دیگر در سایر استان‌ها یا برگزاری حراجی‌های سن‌محور را در سیاست‌گذاری‌های فرهنگی مورد توجه قرار دهند و برگزیدگان این حراجی‌ها بتوانند به حراج تهران راه یابند.

فهرست منابع

الف/ فارسی

ابراهیمی، زهرا (۱۳۹٤)، «بررسی اقتصاد هنر در آسیب‌شناسی حراجی تهران (حراجی آثار هنری)»، [مصاحبه آیدین آغداشلو و علیرضا سمیع‌آذر]، نشریه پژوهش هنر، شماره ۹، بهار ۱۳۹٤، صص ۱۲۷-۱۳۲.

دانتو، کلمن آرتور (۱۳۹۳)، **آن‌چه هنر است**، ترجمه فریده فرنودفر، تهران: نشر چشمه.

دیکی، جورج (۱۳۹۲)، **هنر و ارزش**، ترجمه محمد روحانی، تهران: انتشارات مدرسه اسلامی هنر.

فردرو، محسن (۱۳۸٦)، **مروری بر مبانی و دیدگاه‌ها در اقتصاد فرهنگ**، تهران: انتشارات عباسی.

هوشیارگر، احسان (۱۳۸٦)، «پرونده اقتصاد هنر؛ فروش آثار هنری (گفت‌وگو) نگاه دولتی به اقتصاد، فرهنگ و هنر در کشور ما نامشخص است»، مجله آینه خیال، شماره ۳، دی ۱۳۸٦، صص ۱۰٦-۱۰۹.

ب/ اینترنتی

URL1: https://www.pishkhan.com/news/255549/
(زمان دسترسی ۰۳ دی ۱۰۴۱ ساعت ۵۳:۰۰)

URL2:https://www.iranart.news/
(زمان دسترسی ۰۳ دی ۱۰٤۱ ساعت ۳۹:۰۰)

URL3: https://tehranauction.com/category/ 1400-dey/
(زمان دسترسی ۰۳ دی ۱۰٤۱ ساعت ۵٤:۰۰)

URL4: https://www.honaronline.ir/
(زمان دسترسی ۰۳ دی ۱۰٤۱ ساعت ۵۳:۱۰)

URL5: https://magazine.artland.com/a-short-history-of-art-auctions/
(زمان دسترسی ۰۳ مهر ۲۰٤۱ ساعت ۰۲:۱۱)

پیوست ۱

لینک دانلود فایل اکسل داده‌های حراج تهران، دورهٔ پازدهم:
Tehran Action Data

[Downloaded from art-studies.ir on 2026-11-22]

Analyzing the characteristics of artists and works entered into the 15th Tehran Auction

Seyed Masoome Sajadi
Master 2 of Paintre, University of Tehran. Tehran. Iran.

(Received 2 Octobre 2023, Accepted 25 Novembre 2023)

Abstract
The Tehran auction is one of the most important events related to Iran's art economy. In this research, in order to achieve a suitable and practical model for artists and art investors, the characteristics of the works and artists present in the 15th Tehran auction have been analyzed. This research is based on the purpose of the applied-practical type and the method is the descriptive-analytical type. By classifying the data, which included 72 works from 56 artists, ten main factors were investigated. These factors include the age of the artist, whether he is still alive, his signature, dimensions, shape, materials, context of the work, year of production and previous history of the work and its sale price based on the estimate of the auction organizers. The result is that the majority of the artists of the Tehran auction are veterans, and out of 56 artists, only 29 are alive and 27 have died. According to the statistics, 39 of the 72 works have had a brilliant previous history. The ideal dimensions of the works are 50 to 200 cm, and the predominant work field is fabric and rectangular canvases. The works of oil paint and mixed materials are the most numerous, and the works of multi-layers are limited. Also, all the works have signatures and 78% of the works were sold within the estimated price range from the Tehran auction and the remaining 22% of them were sold above the estimated auction price.

Keywords
Tehran auction, characteristics of artists, characteristics of works of art, 15th auction, economy of art

[Downloaded from art-studies.ir on 2026-11-22]